

Τύποι πόρων προς συγκέντρωση Σενάρια χρήσης

Στέλιος Πιπερίδης
Πένυ Λαμπροπούλου
Γιούλη Μπακαγιάννη
ΙΕΛ /ΕΚ «Αθηνά»

22 Απριλίου 2015

Τι τύπους πόρων συγκεντρώνουμε;

Δεδομένα και μεταδεδομένα

- ◆ **Δεδομένα:** το πρωτογενές γλωσσικό υλικό
- ◆ **Μεταδεδομένα:** η τεκμηρίωση των δεδομένων με βάση ένα συγκεκριμένο σχήμα περιγραφής
- ◆ Το CLARIN EL συγκεντρώνει τόσο **δεδομένα** όσο και **μεταδεδομένα**.

Οργάνωση του υλικού σε τρεις κατηγορίες

- ◆ Μεταδεδομένα και πόροι στο CLARIN EL
- ◆ Μεταδομένα στο CLARIN EL και οι πόροι διαθέσιμοι από αλλού
- ◆ Μεταδεδομένα στο CLARIN EL, ενώ οι πόροι δεν είναι ψηφιοποιημένοι ή διαθέσιμοι ηλεκτρονικά

Μεταδεδομένα & πόροι στο CLARIN EL: η βασική κατηγορία

- ◆ το CLARIN EL παρέχει τον πόρο και την τεκμηρίωσή του
- ◆ ο χρήστης μπορεί
 - να ψάξει στον κατάλογο με βάση την τεκμηρίωση του πόρου,
 - να εντοπίσει και να καταφορτώσει τον πόρο ή
 - να χρησιμοποιήσει κάποια υπηρεσία γλωσσικής επεξεργασίας και να πάρει τα αποτελέσματα στον υπολογιστή του.
- ◆ Το CLARIN EL φέρει την ευθύνη για τη διάθεση του πόρου, σύμφωνα με τους όρους διάθεσής του όπως καθορίζονται από τον πάροχο.

Μεταδομένα στο CLARIN EL, αλλά όχι οι πόροι

- ◆ το CLARIN EL παρέχει την τεκμηρίωση του πόρου αλλά όχι τον ίδιο τον πόρο (τον οποίο δεν έχει στα αποθετήριά του)
- ◆ παρέχει απλώς σύνδεσμο για το σημείο όπου βρίσκεται ο πόρος, ο οποίος παρέχεται από άλλη υποδομή ή φορέα
- ◆ το CLARIN EL δεν φέρει καμία ευθύνη για την διαθεσιμότητα του πόρου

Χωριστός κατάλογος μόνο με μεταδεδομένα

- ◆ ο πόρος δεν είναι διαθέσιμος διαδικτυακά ή δεν είναι καν σε ψηφιακή μορφή, όμως είναι χρήσιμος
- ◆ το CLARIN EL παρέχει την τεκμηρίωση και παραπέμπει στον δημιουργό/διαθέτη του πόρου
- ◆ ΔΕΝ είναι προτεραιότητα του CLARIN EL η συλλογή τέτοιου τύπου υλικού
- ◆ αν κριθεί χρήσιμο να καταγραφεί η ύπαρξη του πόρου, γίνεται τεκμηρίωσή του σε χωριστό κατάλογο "συμπληρωματικού υλικού", ώστε να μην υπάρξει σύγχυση με τους πραγματικούς πόρους

Προδιαγραφές συγκέντρωσης πόρων

Το υλικό που συγκεντρώνει το CLARIN EL

- ◆ ψηφιοποιημένα κείμενα γραπτού ή προφορικού (μεταγραμμένου) λόγου
- ◆ ηχητικά αρχεία καταγεγραμμένου προφορικού λόγου
- ◆ βίντεο
- ◆ λεξικά/γλωσσάρια
- ◆ συλλογές κειμένων
- ◆ ...

Γλώσσα

- ◆ μονόγλωσσοι (Ελληνικά)
- ◆ δίγλωσσοι ή πολύγλωσσοι
(που περιλαμβάνουν Ελληνικά)
- ◆ προτεραιότητα στα Νέα Ελληνικά
- ◆ δεν αποκλείονται παλαιότερες μορφές και
διάλεκτοι, απλώς είναι σε χαμηλότερη
προτεραιότητα
- ◆ [οι διαθέσιμες ΓΤ είναι για τα ΝΕ!]

Μέσο

- ◆ Κείμενο
- ◆ Ήχος
- ◆ Βίντεο
- ◆ Εικόνα

Κειμενικό είδος / επίπεδο λόγου

- ◆ σε οποιοδήποτε τομέα, επίπεδο λόγου ή κειμενικό είδος
 - λογοτεχνία / επιστήμες / τύπος ...
 - οικείο/επίσημο ύφος
 - άρθρα / μυθιστορήματα / δημόσια έγγραφα / συγγράμματα / επιστολές / αναρτήσεις σε κοινωνικά μέσα δικτύωσης ...

Μορφότυποι κειμενικού υλικού

- ◆ txt
 - ◆ xml
 - ◆ html
 - ◆ doc/rtf
 - ◆ pdf
 - ◆ ppt
- ◆ τελευταία προτεραιότητα: κείμενο σε μορφή εικόνας (tiff, jpg)
 - ◆ δακτυλόγραφο & χειρόγραφο → **ΟΧΙ**

Μορφότυποι ηχητικού υλικού & πολυμεσικού υλικού (βίντεο)

◆ Ηχητικό υλικό

- ηχητικό/ακουστικό αρχείο wav file
- Mp3
- απλή ορθογραφική μεταγραφή από απομαγνητοφώνηση
- φωνητική μεταγραφή σε IPA

◆ Πολυμεσικό υλικό

- Mp4
- avi

Κωδικοποίηση

◆ UTF-8

Εικόνα

- ◆ jpg
- ◆ tiff
- ◆ pdf (όχι σκαναρισμένα)

- ◆ φωτογραφίες σκέτες → ΟΧΙ
- ◆ φωτογραφίες με λεζάντες → ΝΑΙ

Λεξικά/θησαυροί

- ◆ βέλτιστη επιλογή: το περιεχόμενό τους (=τα λήμματα), ώστε να είναι δυνατόν να αποθηκεύονται και να καταφορτώνονται από το CLARIN
 - σε αυτή την περίπτωση
 - LMF, tbx
 - txt, csv
 - xml, SKOS / RDF
- ◆ λιγότερο επιθυμητή επιλογή: διαθέσιμα μέσω διεπαφής, οπότε τα τεκμηριώνουμε και κάνουμε απλή παραπομπή στο url τους
- ◆ έντυπα: **OXI**, εκτός αν είναι εύκολα μετατρέψιμα σε ηλεκτρονικά επεξεργάσιμη μορφή

Βάσεις δεδομένων

- ◆ Οι βάσεις δεδομένων αυτές καθαυτές δεν μπορούν να ενταχθούν στο CLARIN EL ως γλωσσικοί πόροι. Ωστόσο, το περιεχόμενό τους μπορεί (κατά περίπτωση).
- ◆ Αν είναι βάσεις δεδομένων με κειμενικό υλικό (π.χ. βιβλιοκριτικές / βιβλιοπαρουσιάσεις) → **ΝΑΙ**, εφόσον μπορούμε να εξαγάγουμε τα κείμενα και να δημιουργήσουμε ένα ενιαίο dataset
 - π.χ. *το corpus των βιβλιοπαρουσιάσεων*στην περίπτωση αυτή, ισχύουν οι προδιαγραφές για το κειμενικό υλικό.

Ευαίσθητα δεδομένα

- ◆ Πόροι με προσωπικά δεδομένα:
δεκτά
 - αν έχει γίνει ή αν μπορεί να γίνει ανωνυμοποίηση
 - ή
 - αν υπάρχει η γραπτή συγκατάθεση των συμμετεχόντων

Υπάρχουσες συλλογές κειμένων

- ◆ Προτιμητέα λύση: να τεκμηριωθεί και αποθηκευτεί στο CLARIN EL το περιεχόμενό τους ως ενιαίος (και επεξεργάσιμος από την υποδομή) πόρος, π.χ.
 - Οι δημοσιεύσεις του X Τμήματος ή
 - Οι δημοσιεύσεις πάνω στο X θέμα
- ◆ Ο αρχικός πόρος εξακολουθεί να διατίθεται όπως και πριν
- ◆ Λιγότερο προτιμητέα λύση: τεκμηρίωση και παραπομπή στο url τους

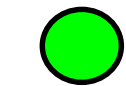
Άλλου τύπου υλικό

- ◆ υλικό που δεν εμπίπτει σε αυτές τις κατηγορίες αλλά αξιολογείται ως χρήσιμο
 - μπορεί να εντάσσεται στην κατηγορία των πόρων που έχουν μόνο μεταδεδομένα στο CLARIN με παραπομπή στο url τους
 - ή στην κατηγορία του απλού καταλόγου πληροφοριακού υλικού

Νομικά ζητήματα

Ροή νομικών διαδικασιών

Καταστατικό Δικτύου
Ένταξη Μέλους

Δομή Δικτύου και Υποδομής
Υποχρεώσεις Μελών και Υποδομής

Συμφωνητικό Κατάθεσης Πόρων

Υποχρεώσεις Παρόχων και Αποθετηρίων

Άδειες

Όροι χρήσης πόρων και υπηρεσιών

Καταστατικό Δικτύου

- ◆ Υπογράφεται
 - μεταξύ των Μελών του Δικτύου
- ◆ Ορίζει
 - τον σκοπό, τις αρχές και τη δομή του Δικτύου
- ◆ Ρυθμίζει
 - τους τύπους, τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των Μελών
- ◆ Προβλέπει
 - το σχήμα διοίκησης και τα όργανα του Δικτύου

Συμφωνητικό Κατάθεσης Πόρων

- ◆ νομικό κείμενο το οποίο υπογράφεται μεταξύ Παρόχου και Υποδομής CLARIN EL
- ◆ με το οποίο ο Πάροχος δηλώνει ότι έχει (ή ότι έχει ξεκαθαρίσει) τα δικαιώματα διανοητικής ιδιοκτησίας και διάθεσης του πόρου
- ◆ εξουσιοδοτεί την Υποδομή να συμπεριλάβει τον πόρο στα Αποθετήριά της και να τον διαθέτει σύμφωνα με το σχήμα αδειοδότησης που ο ίδιος έχει επιλέξει
- ◆ και η Υποδομή δεσμεύεται για την απρόσκοπτη διάθεση του πόρου με τους ενδεδειγμένους και συμφωνημένους τρόπους.

Ζητήματα διάθεσης

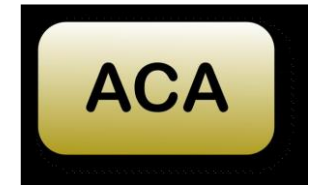
- ◆ κάθε πόρος που διατίθεται μέσω CLARIN EL πρέπει να έχει σαφές και ρητό καθεστώς διανοητικής ιδιοκτησίας
- ◆ ο πάροχος του πόρου πρέπει να κατέχει τα δικαιώματα διάθεσης (τα οποία βεβαίως διατηρεί) και
- ◆ ορίζει τους όρους με τους οποίους ο πόρος θα διατίθεται μέσω CLARIN EL

Αρχές διάθεσης

- ◆ στόχος είναι οι πόροι να είναι ελεύθερα διαθέσιμοι
- ◆ για κάθε πόρο παρέχεται μία άδεια χρήσης με ξεκάθαρους όρους
- ◆ ωστόσο, υπάρχει μέριμνα για τον σεβασμό
 - των υφισταμένων πνευματικών δικαιωμάτων των πόρων
 - των διαφορετικών απαιτήσεων των παρόχων

Κατηγοριοποίηση πόρων CLARIN ανάλογα με τη χρήση

- ◆ ελεύθερα διαθέσιμοι (Publicly Available)
 - Creative Commons 0 ή
 - Open Database License (ODbL)
- ◆ για ακαδημαϊκή / ερευνητική χρήση
- ◆ χρήση υπό περιορισμούς
 - πρόσθετοι περιορισμοί ηθικού χαρακτήρα ή
 - σχετικοί με προστασία δεδομένων

Ζητήματα διανοητικής ιδιοκτησίας και αδειοδότησης

- ◆ Οι πρότυπες άδειες χρήσης του CLARIN EL περιλαμβάνουν
 - **άδειες Creative Commons** (ξεκινώντας από τις Creative Commons Zero)
 - **άδειες META-SHARE “No Redistribution”**, που επιτρέπουν την χρήση και αξιοποίηση πόρων, δίνοντας στον κάτοχο του πόρου πλήρη έλεγχο μέσω της απαγόρευσης της αναδιανομής
 - άδειες CLARIN ERIC
 - άδειες ανοικτού λογισμικού για εργαλεία και υπηρεσίες
- ◆ Θα λαμβάνονται υπόψη οι υπάρχουσες άδειες διάθεσης

Σενάρια χρήσης γλωσσικών πόρων, τεχνολογιών και υπηρεσιών γλωσσικής επεξεργασίας

Σενάρια γλωσσικής έρευνας

- ◆ Εντοπισμός φωνημάτων και των συνδυασμών τους σε corpus προφορικού λόγου, είτε στην αρχική του μορφή (ηχητικό υλικό) είτε στην ορθογραφική ή φωνητική του μεταγραφή.
- ◆ Σύγκριση της στατιστικής συχνότητας εμφάνισης κυρίων ονομάτων (τοπωνυμίων, ανθρωπωνυμίων, κτλ.) σε διαφορετικούς πόρους.
- ◆ Εντοπισμός συντακτικών σχημάτων / δομών σε κείμενα.

Όμως ...

**Οι γλωσσικοί πόροι και η
γλωσσική τεχνολογία δεν είναι
πολύτιμα μόνο για τους
γλωσσολόγους ...**

Σενάριο 1

- ◆ **Θέμα:** η μελέτη της άποψης διαφόρων πολιτικών για την κρίση
- ◆ **Υλικό:** επιλογή πόρου κειμένων που προέρχεται από τον Τύπο
- ◆ **Αναζήτηση:** δηλώσεων / συνεντεύξεων / άρθρων
 - των συγκεκριμένων πολιτικών
 - με θέμα την κρίση
- ◆ **Εντοπισμός** του υλικού: με τη βοήθεια γλωσσικών εργαλείων που αναγνωρίζουν λέξεις σχετικές με το θέμα
- ◆ **Ανάλυση** του υλικού:
 - ποσοτική ανάλυση με στατιστικά εργαλεία
 - ποιοτική ανάλυση με γλωσσικά εργαλεία

Σενάριο 2

- ◆ **ανάλυση πολιτικού λόγου:** συγκέντρωση πολιτικών κειμένων, ηχογραφήσεων & βίντεο από διάφορες πηγές (π.χ. αρχεία πολιτικών ιδρυμάτων, Αρχείο ΕΡΤ, ΕΟΑ, κτλ.)
- ◆ **προπαρασκευή**
 - για ηχητικά αρχεία: μεταγραφή σε γραπτό λόγο
 - για βίντεο: επισημείωση κινήσεων/χειρονομιών/εκφράσεων λόγου & σχέσεων μεταξύ τροπικοτήτων
 - για κείμενα: λημματοποίηση, μορφοσυντακτική επισημείωση, συντακτική ανάλυση, σημασιολογική επισημείωση (π.χ. λέξεις με συναισθηματικό φόρτο κτλ.)
- ◆ **ανάλυση/μελέτη**
 - στατιστική επεξεργασία (π.χ. συχνότητα λημμάτων, γραμματικών φαινομένων)
 - μελέτη τροπικοτήτων (π.χ. σύνδεση συγκεκριμένων χειρονομιών με ορισμένη στάση του ομιλητή)
- ◆ δυνατότητα μελέτης διαχρονικά, ανά ομιλητή, σε άλλες γλώσσες ...

Σενάριο 3

- ◆ **Θέμα:** μελέτη της θέσης της γυναίκας στη μεσαιωνική εποχή με βάση τα ιπποτικά έπη και τα ακριτικά τραγούδια.
- ◆ Με τη βοήθεια
 - του εργαλείου εξαγωγής κυρίων ονομάτων ο ερευνητής επιλέγει όλα τα κύρια ονόματα θηλυκού γένους
 - του μορφοσυντακτικού αναλυτή επιλέγει τα επίθετα και τις μετοχές που τα συνοδεύουν
 - του εργαλείου εξαγωγής συμφραστικών πινάκων αντλεί όλες τις προτάσεις που περιλαμβάνουν αυτά τα πρόσωπα.
 - στατιστικών εργαλείων αναλύει ποσοτικά αυτό το σώμα υλικού
- ◆ Αξιολόγηση και ερμηνεία των αποτελεσμάτων των εργαλείων γλωσσικής τεχνολογίας από τον ειδικό

Σενάριο 4

- ◆ **Θέμα:** Μελέτη των κινημάτων του 20^{ού} αιώνα από υλικό εφημερίδων.
- ◆ Ο μελετητής
 - αναζητά τις οντότητες που εμφανίζονται στα κείμενα (άτομα, κόμματα, οργανώσεις κ.λπ.) με το εργαλείο αναζήτησης ονοματικών οντοτήτων
 - ζητά από την εφαρμογή να του φέρει όλα τα σημεία που εμφανίζονται αυτές οι οντότητες
 - ζητά από την εφαρμογή να κάνει ποσοτική ανάλυση (στατιστική συχνότητα) της εμφάνισης των οντοτήτων αυτών
 - ζητά από την εφαρμογή να κάνει συντακτική ανάλυση των προτάσεων αυτών για να δει τα γεγονότα με τα οποία συνδέεται η κάθε οντότητα (parsing & event extraction)

Σενάριο 5

- ◆ Λεξικογραφία: κατάρτιση λημματολογίου & κωδικοποίηση λήμματος
- ◆ επιλογή γλωσσικού υλικού
 - επιλογή από υφιστάμενους πόρους
 - συγκέντρωση νέων κειμένων από διαδίκτυο, για δημιουργία νέου πόρου
- ◆ επεξεργασία με εργαλεία υποδομής
 - ληματοποιητές και μορφοσυντακτικοί επισημειωτές
 - στατιστικά εργαλεία μέτρησης συχνοτήτων
 - εργαλεία δημιουργίας συμφραστικών πινάκων
 - εργαλεία συντακτικής ανάλυσης
 - εργαλεία εξαγωγής ορολογίας από κείμενα...

Σενάριο 6

- ◆ Εξαγωγή ορολογίας από κείμενα
 - Επιλογή πόρου στον συγκεκριμένο τομέα
 - Δηματοποίηση και μορφοσυντακτική επισημείωση
 - Χρήση εργαλείου εξαγωγής ορολογίας
 - Επεξεργασία καταλόγου όρων από ειδικούς του τομέα για επαλήθευση

Σενάριο 7

- ◆ Αυτόματη εξαγωγή πληροφορίας από επιστημονικές δημοσιεύσεις στην ιατρική ή τη νομική επιστήμη
 - γονίδιο X σχετίζεται με ασθένεια Y
 - νόμος X τροποποιεί νόμο Y
- ◆ Αναζήτηση και ανάκτηση σχετικών δημοσιεύσεων με βάση οντολογίες, θησαυρούς ή λέξεις κλειδιά
- ◆ Αναγνώριση οντοτήτων και σχέσεων μεταξύ τους με χρήση εξειδικευμένων εργαλείων
 - Αναγνώρισης και εξαγωγής ορολογίας
 - Αναγνώρισης και εξαγωγής ονομάτων
 - Αναγνώρισης και εξαγωγής γεγονότων
 - Υπολογισμού των συντακτικών σχέσεων μεταξύ τους

Άλλα σενάρια;

- ◆ Παρουσιάσαμε κάποια από τα σενάρια που έχουν ήδη διατυπωθεί από ερευνητές χρήστες γλωσσικών πόρων και τεχνολογιών
- ◆ Να τα εμπλουτίσουμε σύμφωνα με τις δικές σας ανάγκες;
 - Ποιος είναι ο πόρος που χρειάζομαι; κίτρινο
 - Ποια είναι η υπηρεσία που χρειάζομαι; ροζ
 - Ποιο είναι το σενάριό μου; πορτοκαλί